MICHAL KUBÁT
STANISLAV BALÍK
TOMÁŠ LEBEDA (ED.)

O DEMOKRACII A O VŠEM, CO S NÍ SOUVISÍ

MIROSLAV NOVÁK SEDMDESÁTILETÝ

KAROLINUM



O demokracii a o všem, co s ní souvisí
Miroslav Novák sedmdesátiletý

Michal Kubát, Stanislav Balík, Tomáš Lebeda (ed.)

———

Recenzovali:
prof. PhDr. Vit Hloušek, Ph.D.
Mgr. Ladislav Mrklas, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum
Praha 2024
Redakce Ladislav Janovec
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2024
© Michal Kubát, Stanislav Balík, Tomáš Lebeda et al., 2024

ISBN 978-80-246-5955-8
ISBN 978-80-246-5986-2 (pdf)



Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz



Fotografie Miroslava Nováka pochází z: https://casopiskontexty.cz/polemika-nejen-o-prazskem-jaru/.

OBSAH

Úvod (Stanislav Balík a Michal Kubát) **9**

O životě, politice a politické vědě
Životopisný rozhovor s Miroslavem Novákem (Michal Kubát) **11**

I. Politické instituce **33**

Třicet let Ústavy ČR v české politice a politologii. Možnosti, rizika a výzvy
(Michal Kubát) **35**
Notář, nebo veto hráč? Role prezidenta při jmenování členů vlády ČR
(Miloš Brunclík) **47**
Sen o prezidentské volbě. Potřebujeme posilovat důvěru v parlamentarismus
a politické stranictví (Karel B. Müller) **63**
Poznámky k sociologii ústav (Jan Kysela) **69**
Záhady polského prezidentství (Marek Bankowicz) **87**
Soumrak liberální demokracie v jihovýchodní Evropě (Věra Stojarová) **100**
Několik poznámek k (etnopolitickým) de facto státům (EDFS)
(Přemysl Rosůlek a David Šanc) **111**
Veřejná politika a správa v době globální krize (Martin Potůček) **128**

II. Strany a sociální hnutí **131**

Český populismus ve středoevropském kontextu (Ondřej Císař a Michal Kubát) **133**
Duverger, Novák a systémová rizika centrismu (Roman Chytilek) **152**
„Normální" paradigma managementu politického marketingu. Zdroj polarizace
a problémů pro demokracii? (Otto Eibl a Miloš Gregor) **161**
Role krajní pravice ve stranickém systému České republiky: příspěvek
k analýze polarizace od Miroslava Nováka (Miroslav Mareš) **173**
Volební systém, koaliční vládnutí a vzestup populismu v České republice
(Vlastimil Havlík) **180**
Vztahy ČSSD a KSČM v letech 1993–2021 prizmatem bohumínského usnesení
(Petr Just) **191**
Proč přežili? Záchranná brzda občanských demokratů a lidovců
(Lubomír Kopeček) **201**

Zemanův Zemák – průkopník, etalon i relikvie (Josef Mlejnek) **213**
Korupce, reprezentativita a akceschopnost (Aneta Pinková) **226**
„Tři králové" české politologie devadesátých let a výzkum politického stranictví (Pavel Pšeja) **237**

III. Volby, volební systémy a jejich reformy **245**

Převrácení tradičního argumentu? Duvergerovská agenda a politika volebních reforem (Jakub Charvát) **247**
Strategické hlasování ve volbách do českého Senátu v roce 2022 (Pavel Maškarinec) **258**
Soutěživost parlamentních a prezidentských voleb v Evropě (Jakub Šedo) **271**
Vliv pandemie COVID-19 na podporu vládních stran (Lukáš Linek a Michael Škvrňák) **293**
České senátní volby po nástupu populistických stran (Michal Pink a František Reitter) **316**
Celoštátny volebný obvod a jeho dopad na politické strany (Peter Spáč) **333**

IV. Varia **343**

Tomistická politická teorie, totalitarismus a vztah celku a části (Jiří Baroš) **345**
Jak čelit utrpení? Povinnost a soucit jako zdroj motivace pomoci trpícím (Sylvie Bláhová) **356**
Procesně retrográdní zkoumání politiky (František Ochrana) **370**
Roztržka Aron – Bourdieu v květnu 1968 a Aronova kritika sociologismu (Marek Skovajsa) **380**
Novákův osmašedesátý (Jan Holzer) **393**

Akademický životopis – prof. dr. Miroslav Novák **402**
Miroslav Novák – bibliografie 1980–2023 **405**
Autoři **414**

ÚVOD

STANISLAV BALÍK A MICHAL KUBÁT

Před deseti lety vyšla v nakladatelství Karolinum publikace *O komparativní politologii a současné české politice* (Kubát, Lebeda a kol. 2014), která byla věnována profesoru Miroslavu Novákovi u příležitosti jeho šedesátin. Deset let uteklo jako voda a Miroslav Novák je sedmdesátníkem. Stále platí, co bylo napsáno před deseti lety. Miroslava Nováka čteme, respektujeme, či dokonce ctíme a máme ho rádi. Ctíme ho nejenom proto, že patří k otcům zakladatelům české politické vědy po roce 1989. Byl naším přímým či nepřímým učitelem a dnes je naším vzácným, můžeme-li si troufnout použít takového označení, kolegou, od kterého se stále máme v naší akademické dráze mnoho co učit a v mnohém inspirovat. Miroslava Nováka máme rádi proto, že je – jednoduše řečeno – dobrým a čestným člověkem. Je člověkem zásadovým, stojícím na straně svobody a liberální demokracie, což bezpečně prokazuje jeho životní dráha.

Před deseti lety byla pocta Miroslavu Novákovi pojata spíše skromně. Současné Novákovo jubileum je významnější a jeho připomenutí si proto žádá větší rozmach. Pocta, kterou čtenářům předkládáme nyní, se oproti té z roku 2014 odlišuje dvěma způsoby. Za prvé je zkrátka rozsahově nesrovnatelně větší. Oslovili jsme velké množství českých politologů a představitelů příbuzných oborů, hlavně sociologů a ústavních právníků, a výsledkem je soubor úctyhodných 29 kapitol napsaných 34 autory a autorkami, kteří působí na všech hlavních českých politologických a opět také na oborově spřízněných pracovištích.

Druhý rozdíl je meritorní. V roce 2014 bylo možné vzhledem k relativně malému autorskému týmu (11 autorů) publikaci pojmout tematicky uceleně, o čemž vypovídá samotný její název. Něco takového nyní není možné. Dali jsme autorům a autorkám volnou ruku, ať píší, o čem chtějí a co je tematicky spojeno s některým z Novákových témat. Předkládaná pocta se proto skládá z příspěvků různého typu, přísně odborných nebo esejistických, delších či kratších, dále tematicky nesourodých, vycházejících z odborného zájmu jednotlivých přispěvatelů. Výsledkem je celkem unikátní souhrn toho, čím, jakými tématy, se soudobá česká politická věda zabývá. Přes tento značný tematický rozsah jsme však byli schopni identifikovat několik sourodých celků.

První část nese název Politické instituce, kde jsou příspěvky věnované převážně institucionálním a ústavním aspektům moderní politiky, a to jak

tuzemské, tak zahraniční. Druhá část se nazývá Strany a sociální hnutí a je věnována stranickému rozměru politiky. Třetí část je nazvaná titulem Volby, volební systémy a jejich reformy a tento název dostatečně vystihuje tematické zaměření příspěvků v ní umístěných. Konečně poslední část knihy Varia obsahuje příspěvky různého druhu, ať už z oblasti politické filosofie, sociologie, metodologie společenských věd nebo moderních dějin. Je přitom příznačné, že drtivou většinou témat, která jednotlivé části knihy zahrnují, se Miroslav Novák sám zabýval, jak jsme již výše naznačili. Dokládá to jeho vliv na formování české politologie, ale také dalších příbuzných oborů.

Důležitou a záměrně v pořadí první součástí předkládané pocty je životopisný rozhovor s Miroslavem Novákem. Oproti poctě z roku 2014 jsme chtěli podat ucelenější pohled na životní osudy a vědecké působení jubilanta, a to přímo z jeho úst. Už jen technickou, nicméně také důležitou samozřejmostí je v závěru knihy přiložený životopis a bibliografie Miroslava Nováka.

* * *

Děkujeme všem autorům a autorkám za jejich zajímavé příspěvky a především za to, že svojí ochotou přispět do této pocty, která jim ani jejich pracovištím v českém zbyrokratizovaném systému hodnocení vědeckého výkonu nepřinese žádné body ani jiné prospěchy, podali doklad toho, že stejně jako my si Miroslava Nováka váží a uznávají jeho neocenitelný přínos české politické vědě.

LITERATURA

Kubát, M., Lebeda, T. a kol. 2014. *O komparativní politologii a současné české politice. Miroslavu Novákovi k 60. narozeninám.* Praha: Karolinum.

O ŽIVOTĚ, POLITICE A POLITICKÉ VĚDĚ
ŽIVOTOPISNÝ ROZHOVOR S MIROSLAVEM NOVÁKEM

MICHAL KUBÁT

ŽIVOT A INSPIRACE

Jaké jsou vaše vzpomínky na dětství a rané mládí? Bylo poznamenáno něčím zvláštním?

Narodil jsem se v roce 1953 v Plzni, nikoli v Praze, jak se to uvádí na různých místech včetně například české Wikipedie. Když mi bylo asi tak tři a půl roku, přestěhovali se moji rodiče do Prahy, takže je pravda, že jsem v Praze prožil podstatnou část svého života a odtud možná pramení onen omyl týkající se místa mého narození. Když mi bylo zhruba šest let, moje maminka vážně onemocněla a vlastně už se od té doby nikdy úplně neuzdravila, i když se to pak po mnoha letech zlepšilo. V Praze jsme bydleli v bytě čtvrté kategorie, což si dnes už vůbec nedokážete představit, co to znamenalo. Mimo jiné to, že v bytě nebyla voda, nejen sprcha či záchod, ale ani samotná voda. Vodovod, samozřejmě jenom se studenou vodou, a také (společný) záchod byly na chodbě domu. Byly to skromné poměry. Vodovod se studenou vodou nám do bytu zabudovali až někdy v 60. letech. Pro mě z toho pramenil jeden důsledek až do dospělosti. Byt měl dvě místnosti a maminka vzhledem k nemoci obývala pokoj, který měl okno. Já byl v druhé místnosti, která byla bez venkovních oken, takže se tam muselo pořád svítit a já jsem kvůli tomu měl potom – už ve Švýcarsku – nějakou dobu problémy s očima, stal jsem se dočasně alergický na umělé osvětlení. Takové to tedy bylo.

Na druhou stranu ale musím říct, že můj život s rodiči měl pro mě velmi mnoho pozitivního. Ani jeden z nich nebyl komunista a moje výchova byla katolická. Díky tomu jsem se v komunistických letech seznámil s řadou zajímavých lidí. Můj otec byl vzdělaným člověkem, ovládal šest jazyků včetně japonštiny a takových lidí bylo v tehdejším Československu velmi málo. Nemohl však udělat odpovídající kariéru, protože nebyl ve straně, nemohl tedy své znalosti odpovídajícím způsobem uplatnit. Podílel se na některých slovnících, přeložil do češtiny nějaký film a podobně, ale jinak pracoval jako účetní, protože měl ekonomické vzdělání.

Kdy jste se začal poprvé zajímat o politiku a z čeho ten zájem pramenil?

Já jsem nikdy nesympatizoval s komunismem, ale o politiku jsem se zajímal už od dětství. V roce 1968, když mi bylo 15 let, jsem už měl za sebou mj. četbu Aristotelovy *Etiky Níkomachovy*, což mě předurčilo k tomu, abych i politiku sledoval a chápal ji. Tehdy, jak víte, převažovala adorace socialismu, já však upřednostňoval demokracii. Říkal jsem, že chci demokracii, ne socialismus. Demokracie přece není vázaná na socialismus, jak se tehdy téměř všeobecně uvažovalo.

Čili jste už tehdy zastával názor, který jste po mnoha letech rozpracoval ve své knize o Pražském jaru z roku 2021…

V té knize navazuji na to, co jsem měl už ve své disertační práci a v textech publikovaných v 80. letech ve Švýcarsku.

Jak se to stalo, že jste šel studovat sociologii na FF UK? Proč sociologie a jak na studia v normalizačních 70. letech vzpomínáte?

Abych byl upřímný, já jsem se zpočátku zajímal spíše o filosofii a přihlásil jsem se na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy na obor filosofie–historie. Nedostal jsem se tam, ačkoliv jsem přijímací zkoušku udělal, ale nebyl jsem v Socialistickém svazu mládeže (SSM). Tehdy bez členství v SSM nebyla šance dostat se na humanitní nebo právnické obory, i kdybyste byl geniální. Já jsem samozřejmě geniální nebyl, ale i kdybych byl, nevzali by mě. Nicméně z fakulty, která tehdy sídlila na náměstí, jež se jmenovalo Krasnoarmějců, ale už tehdy se mu říkalo Palachovo, mi napsali, abych se přihlásil na obor sociologie – politická ekonomie. Udělal jsem tam zkoušky, ale zase jsem nebyl přijat. Tenkrát se přijímací řízení skládalo z písemné a ústní zkoušky. Já postoupil do fáze ústní zkoušky, kde jsem, a to bylo mé veliké štěstí, narazil na sociologa Miloslava Petruska, který mě zkoušel. To byl opravdu výborný člověk a vynikající sociolog. Však jste ho také později poznal. On mi ukázal mé písemné testy a materiály a řekl mi, že jsem písemnou zkoušku udělal nejlépe ze všech, ale přijat nebudu, protože je v mých materiálech uvedeno a červeně podtrženo, že nejsem v SSM. Po diskusi s ním jsem podal odvolání, které jsem sepsal se svým otcem. Napsali jsme rektorovi univerzity, kterým byl tehdy lékař profesor Bedřich Švestka (což byl někdo jiný než ten zrádce Oldřich Švestka ze srpna roku 1968). Pak jsme také napsali Husákovi a Svobodovi, který byl tehdy ještě československým prezidentem. Z toho samozřejmě nic nebylo, ale po týdnu mi odpověděl rektor Švestka, že původní rozhodnutí zrevidoval a že jsem přijat na obor sociologie – politická ekonomie.

V prvním ročníku, kam jsem nastoupil v roce 1973, jsem tedy studoval sociologii a politickou ekonomii a ve druhém ročníku jsem přestoupil na

kombinaci sociologie – filosofie, protože – jak jsem už říkal – měl jsem původně v úmyslu studovat filosofii, ne sociologii. O sociologii jsem toho předtím příliš mnoho nevěděl. Celé to bylo podivné, protože tehdy existoval pouze náš první a pak až čtvrtý ročník sociologie, druhý ani třetí ročník nebyl otevřen. Prostě zrušili dva ročníky, takové byly poměry. Kromě toho neexistovala katedra sociologie, nýbrž katedra marxisticko-leninské filosofie, oddělení vědeckého komunismu a sociálního výzkumu. Na druhou stranu ale musím říct, že značná část lidí, kteří tam učili, byli velmi dobří – v sociologii vedle Petruska například docent Urbánek nebo docent Sedláček. Ve srovnání s tím, co jsem později zažil na studiích sociologie v Lausanne, byli skutečně na podobné úrovni, někteří dokonce snad ještě lepší.

Takže vlastně vzpomínáte na české studium dobře. Dalo vám to něco?

Ano, ale byly tam samozřejmě také předměty jako třeba „vědecký komunismus" nebo „vědecký ateismus" a já jsem ani na vědecký komunismus ani na vědecký ateismus prostě ze zásady nechodil. Vědecký ateismus přednášel nějaký sovětský učitel rusky. Přišel jsem k němu až na poslední hodinu pro zápočet a on mi ho dal, přestože mě před tím nikdy neviděl. S vědeckým komunismem to bylo složitější. Tam jsem taky přišel jen pro zápočet, ale ten člověk mi řekl, že mě nezná a zápočet mi nedá. Tak jsem odešel a práskl dveřmi. Opravdu jsem dveřmi práskl. Dnes už bych to asi neudělal, ale když je člověk mladý… Takže tak to bylo. Jak už jsem říkal, ve druhém ročníku jsem přestoupil na sociologii-filosofii, ještě s jedním kolegou, takže jsme tam byli celkem dva. Domluvili jsme se, že si ten vědecký komunismus prostě nezapíšeme do indexu, což jsme skutečně udělali. Na studijním oddělení na to buď nepřišli, nebo nás záměrně nechali být, takže jsem studium dokončil bez vědeckého komunismu. Vědecký ateismus jsem také nestudoval, ale z něj jsem měl formální zápočet.

Takže jste studium absolvoval…

Absolvoval jsem jenom sociologii, přestože hlavním mým oborem byla filosofie a sociologie byla vedlejším oborem. Sociologii jsem ukončil státnicí v roce 1977. Kdybych neemigroval a pokračoval ve studiu, tak bych psal diplomovou práci z filosofie a tím bych dokončil oba obory, ale já jsem hned v roce 1977 emigroval.

Emigroval jste do Švýcarska. Proč jste se rozhodl k emigraci a proč do Švýcarska? Byl jste velmi mladý a muselo to být odvážné rozhodnutí. Odejít od rodičů a ze známého prostředí…

To máte pravdu. Na druhou stranu, mně byl ten normalizační režim skutečně odporný. To byl jeden aspekt. Druhý byl následující. Většina lidí, kteří chtěli

studovat, ale nechtěli kolaborovat, šli třeba na České vysoké učení technické. Tam bylo možné se za komunismu dostat i bez členství v SSM. To byla obrovská technická univerzita, a když jste udělali dobře zkoušku, tak vás vzali. Já se ale vždycky zajímal o humanitní obory, nejprve o filosofii, později o sociologii, a nakonec o politologii. A uvědomil jsem si, že bych je v Československu nemohl dělat. Třetí okolností byla moje účast na Patočkově pohřbu v březnu 1977. Já vždycky říkám, když se o tom zmiňuji, že nikdy ve svém životě jsem nebyl tolik filmovaný jako tam. Po celou dobu nás estébáci filmovali, zejména když jsme házeli hlínu na rakev. Vše bylo zdokumentované. Vím o jedné studentce Filosofické fakulty UK, která se pohřbu zúčastnila, že pak byla z fakulty vyhozena.

Věděl jste tedy, že tady pro Vás není žádná perspektiva…

Naprosto žádná. Bylo mi, jak jsem řekl, celé to prostředí odporné. Mě dost mrzí, když vidím některé historiky, kteří idealizují nebo spíš bagatelizují normalizační období. Mně z toho bylo opravdu na zvracení a nebyl jsem zdaleka sám… Pak byl ještě další důvod, a to jsem nezmínil. Když jsem byl ještě menší, ministroval jsem v kostele u sv. Antonína na Strossmayerově náměstí v Praze–Holešovicích. A jeden z mých kamarádů, který tam také ministroval, Viktor Kraus, rok přede mnou emigroval a já jsem si říkal, když může on, proč bych nemohl já. Takže těch důvodů bylo zkrátka víc.

A proč tedy to Švýcarsko?

To je jednoduché. Já jsem chodil do gymnázia Nad Štolou na Letné. To bylo tehdy humanitně zaměřené gymnázium s rozšířenou výukou jazyků. Přihlásil jsem se na angličtinu. Na angličtinu se ale přihlásila většina z nás, a proto některé prostě přeřadili na jiný jazyk a já jsem byl přeřazený na francouzštinu, ze které jsem potom i maturoval. Ne, že bych ji tehdy dobře ovládal, ale uměl jsem ji líp než angličtinu…

Pak se ovšem nabízela Francie, tam jste asi nechtěl z politických důvodů…

Máte pravdu. Ty důvody byly v podstatě dva a jeden byl politický. Ve Francii tehdy byla silná komunistická strana…

A levicová inteligence…

Levicová inteligence už tam byla v té době poněkud na ústupu. Ale Georges Marchais, generální tajemník Francouzské komunistické strany… Říkal jsem si, přece nepůjdu z komunistické země, abych musel každý týden poslouchat,

jak v médiích huláká komunistický Georges Marchais. A byla tady ještě další věc. Já jsem si poslední rok, co jsem studoval, potřeboval vydělat na cestu, která stála mnoho peněz. Pracoval jsem ten rok jako noční hlídač v Národním muzeu na Václavském náměstí. V té hlavní krásné historické budově. Mimochodem to bylo velmi pěkné, byli tam samí zajímaví lidé. Byli vzdělaní a politicky nespolehliví. Mezi jinými jsem se tam setkal s Milošem Rejchrtem, který tam tehdy pracoval jako noční topič. To byl protestantský pastor, který se později stal jedním z mluvčích Charty 77 (dodnes se s ním občas vídám). Samozřejmě jsme si během těch dlouhých nočních služeb povídali. On mi říkal, že byl v roce 1969 ve Švýcarsku, v její francouzsky mluvící části.

A nasměroval Vás…

Ne že by mě přímo nasměroval, ale on tak pěkně mluvil o té francouzsky mluvící části Švýcarska, až mě to přimělo k rozhodnutí jet právě tam. Původně jsem chtěl do Ženevy. Město Lausanne, kde jsem pak studoval, mi tehdy nic neříkalo. Nejprve jsem jel vlakem do Paříže, kde jsem zůstal jen pár dní a pak pokračoval do Švýcarska. V Paříži jsem měl adresu na redakci *Svědectví*. To byla stará adresa na Rue du Pont de Lodi. Takový starý barák, byly tam dřevěné schody, a když jste po nich šel, tak to skřípalo. Později se odstěhovali jinam. Já jsem tam přišel s naivní představou, že redakce *Svědectví* bude – trošku přeháním – jakýsi palác národů a oni tam tehdy byli zrovna jen dva lidé, Pavel Tigrid a jeho manželka Ivana. Řekl jsem jim, že mám v úmyslu emigrovat, ale že nechci zůstat ve Francii, nýbrž ve Švýcarsku a že chci do Ženevy. Oni mi navrhli, že když už chci do francouzsky mluvící části Švýcarska, tak ať raději jedu do Lausanne a dali mi tam několik adres. Prokázali mi tím ohromnou službu.

Já pak jel za těmi lidmi na ty poskytnuté adresy, sešel se s nimi, a nakonec jsem s nimi zůstal v kontaktu po celý život. Jeden z nich ještě žije, ten nejmladší. Je to historik a archivář Lubor Jílek, možná Vám to jméno něco říká. Dále to byly dvě lékařky, jedna Švýcarka (okulistka doktorka Madeleine Cuendet), druhá Češka (doktorka Eliška Bosley). Obě jsou už „na pravdě Boží", jak se říká, a s oběma jsem zůstal v kontaktu až do jejich smrti. Dr. Cuendet získala zcela oprávněně z rukou tehdejšího rektora Univerzity Karlovy a bývalého mluvčího Charty 77 Radima Palouše Stříbrnou medaili Univerzity Karlovy. Byl jsem přitom. Tenkrát mně ani v duchu nenapadlo, že podobnou Stříbrnou medaili, pravda nikoli od Univerzity Karlovy, ale od Masarykovy univerzity, dostanu někdy i já. A stalo se v roce 2022. Když už jsem tohle zmínil, dodám, že na slavnostním zasedání Vědecké rady Západočeské univerzity v Plzni mi 8. listopadu 2023 byla udělena Pamětní medaile Západočeské univerzity v Plzni, mj. za zásluhy o rozvoj oboru politologie.

Vraťme se však k mým začátkům v Lausanne. Obě ty lékařky, na které jsem měl spojení od Tigridových, mi na samém počátku ve Švýcarsku velmi

pomohly: kam se obrátit, jak vyplnit jaký formulář a tak dále. Napsal jsem s jejich účinnou pomocí žádost o politický azyl a byl jsem krátce na to pozván na, doslova přeloženo, bezpečnostní policii (*Police de sûreté*) a tam se mnou hovořili. Ptali se mě na začátku, zda chci tlumočníka. Mně naštěstí tehdy napadlo (já mám zřídka dobré nápady, ale občas se to stane i mně) říct jim, že ano. A to se mi velmi vyplatilo. Tlumočil nějaký Slovák, který s tím už měl značnou zkušenost, a on překládal takovým způsobem, aby mi to pomohlo. Nakonec jsem už po velmi krátké době, bylo to asi tak tři týdny poté, dostal písemně oznámení, že jsem politický azyl získal. To bylo neobvyklé, protože většina Čechů a Slováků, kteří v té době žádali ve Švýcarsku o politický azyl, jej nedostala. To mělo pro ně tehdy řadu důsledků. Například se nemohli ženit nebo vdávat, nesměli jezdit nejen do ciziny, ale ani do jiného kantonu Švýcarska, nemohli pracovat a tak dále. Zkrátka, celou řadu nevýhod. Já naštěstí azyl získal.

Zhruba za měsíc nebo dva jsem toho Slováka (jmenuje se Ján Hetényi, francouzsky Jean Etégny) potkal na ulici, Lausanne totiž není žádné velké město. Dali jsme se do řeči a později se z nás stali přátelé. Když jsme se lépe poznali, tak mi vysvětlil, proč jsem azyl dostal tak hladce. Na té policii byli zvyklí, že si tam žadatelé o azyl vymýšlejí nemožné věci. Já jsem si nic nevymýšlel. Samozřejmě jsem tam uváděl věci, o kterých jsem si myslel, že by mi mohly v jejich očích pomoci, ale nic jsem nefabuloval. To prý na ně udělalo velmi dobrý dojem, a proto jsem ten azyl tak snadno a rychle získal. Jinak v té době, v roce 1977, jediná země, kde čeští a slovenští uprchlíci tehdy dostávali hladce azyl, bylo Rakousko (týkalo se to chartistů).

Vy jste vycestoval takzvaně legálně? Musel jste mít vízum, museli Vás pustit přes hranice…

Ano, ale vízum, to bylo to nejmenší. Já dostal obě víza, do Francie i do Švýcarska. Tam bylo nutné mít ještě dvě další povolení: výjezdní doložku a devizový příslib. Nejprve bylo třeba žádat o devizový příslib, protože to mělo nejen politické, ale i ekonomické důvody. Ekonomický důvod byl, že československá koruna byla nesměnitelná, museli vám tedy dát nějaké valuty, maximum tehdy bylo 220 dolarů. Požádal jsem o devizový příslib, ale nedostal jsem ho, dali mi ho až na odvolání. Výjezdní doložka už pak byla skoro jenom formalitou, protože si řekli, že když už mi dali devizový příslib, tak mě museli politicky prověřit.

Tehdy byl na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy proděkanem pro ideologickou a politickovýchovnou práci a zahraniční styky profesor Karel Angelis. Ten si mě předvolal a začal: „Soudruhu, doufám, že nebudete dělat ostudu naší socialistické vlasti." Já jsem zásadně neoslovoval nikoho „soudruhu", i když on byl samozřejmě kovaný soudruh, a tak jsem se oslovení raději

vyhnul. Kdybych mu řekl „pane“, tak by si myslel, že jsem div ne disident. Odpověděl jsem mu, že nemusí mít obavy nebo něco v tom smyslu. To byl takový dvojsmyslný výrok, který si on mohl vykládat svým způsobem a já zase jiným.

Stýkal jste se v emigraci s českým exilem? Pokud ano, s kým a kdo na Vás nejvíce intelektuálně zapůsobil? Vím, že jste měl rád Rio Preisnera.

Ano, jistě, ale především je třeba říct, že mou hlavní činností přece jenom bylo univerzitní studium. Já jsem znovu vystudoval sociologii a pak jsem pracoval na disertační práci, takže moje exilová činnost byla vedlejší. Je ale pravda, že jsem se tomu také dost věnoval a s některými lidmi se stýkal. Zejména se zmíněným profesorem Preisnerem, který žil ve Spojených státech, jsem vedl rozsáhlou korespondenci, kterou jsem letos konečně po dlouhém hledání našel. Je to zhruba 50 dopisů z let 1979 až 1985. To byl člověk, ke kterému jsem měl v exilu nejblíže, přestože jsme byli poněkud odlišní. Za prvé to byl brilantní člověk, já brilantní nejsem. V tom jsem se od něj lišil. Za druhé, on byl velmi radikálním katolíkem. To já nikdy nebyl. Já jsem byl vždycky katolíkem, ale ne Preisnerova ražení. Například Raymond Aron byl ateista. Byl bych radši, kdyby nebyl ateista, ale vcelku mně to nevadilo. Preisnerovi by to možná vadilo, i když je pravda, že velmi uznával i některé ekonomické liberály, kteří nebyli vůbec věřící. Já jsem si raději vybíral takové instituce nebo takové časopisy, které byly otevřené. Rád jsem například publikoval ve *Svědectví* nebo v *Proměnách*. A tam byli různí autoři, od reformních komunistů až po konzervativce a socialisty a liberály. To mně vyhovuje. Zkrátka, v tomto jsme se s Preisnerem poněkud lišili, ale i tak mi byl ze všech exulantů-intelektuálů nejbližší. Byl to člověk, který měl úroveň. Navíc byl velmi sympatický a měli jsme podobné názory, ale on chtěl spíš časopis, který by byl vysloveně pro konzervativní katolíky. O to jsem já tolik neusiloval, i když jsem spolupracoval například s takovým časopisem, jako byly *Nové obzory.* Mně nejde o to, abychom měli na něco monopol, mně jde o to, aby nám bylo umožněno se vyjádřit a aby bylo samozřejmě umožněno vyjádřit se i jiným názorům. Takže v tomto jsem byl trošku jiný, ale to není žádná kritika profesora Preisnera, kterého si velmi vážím, a uznávám, že i takové „jednobarevné“ časopisy mají smysl a do některých jsem ostatně také sám psal (třeba do *Demokracie v exilu*).

Do politiky jsem se nikdy nehnal, dokonce ani v exilu ne a tady doma už vůbec ne. Ve Švýcarsku jsem byl členem *Společnosti pro vědu a umění*. Původně se to nazývalo *Československá společnost pro vědu a umění v Americe* a ve Švýcarsku působila pobočka této společnosti. Já se stal členem výboru této švýcarské pobočky, scházeli jsme se v Bernu. Byla to ale spíše akademická než politická záležitost, pořádali jsme různé konference a podobné akce. Díky tomu jsem se seznámil se zajímavými lidmi, například s profesory Jaro-

slavem Krejčím, Janem Milíčem Lochmanem nebo Václavem Bělohradským. Švýcarské skupině SVU za mého působení předsedal nejprve dr. Mojmír Vaněk ze Ženevy, pak dr. Karel Hrubý z Basileje. Dostal jsem se tam pod vlivem paní dr. Bosley, která tam několik let byla tajemnicí. Kvůli paní doktorce Bosley jsem byl mimochodem řadu let členem výboru tzv. *Masarykova fondu*, kterému ona dlouho předsedala. Byla to humanitární organizace, která pomáhala Čechům a Slovákům (nejen ve Švýcarsku), kteří se ocitli v těžké situaci.

Byl jsem také přemluven, abych se stal členem jedné političtější organizace, která se nazývala *Československá křesťanská demokracie*. Založil ji a dlouhá desetiletí vedl pan Jaroslav Kusý, takový velmi mladý lidovec ještě z roku 1948. Byl to nadšenec, a když je někdo zapálený, žije tím, tak vás to přitáhne. Politicky angažovat jsem se nechtěl, ale nakonec jsem se do toho dal, a dokonce jsem se později stal generálním tajemníkem. To ale nebyla hlavní funkce. Hlavní funkcí byl předseda. Tím byl pan Kusý, a ten také dělal zdaleka nejvíc práce. Jednou za rok jsme pořádali sjezd. Zvlášť pěknou vzpomínku mám na sjezd v italské Nursii (Norcia), kde tehdy působilo pár českých řeholníků-benediktinů, jejichž převorem byl skvělý člověk (řekl bych i svatý člověk) P. Cyril Stavěl (o něm viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Cyril_Stav%C4%9Bl), a u kterých jsme byli ubytováni. Daleko kratší dobu jsem spolupracoval se Svazem československých spolků ve Švýcarsku, pár měsíců jsem byl i předsedou *ad interim*, když tehdejší předseda Svazu rezignoval a já byl vyzván, abych ho dočasně nahradil.

Takže jste se primárně věnoval studiu…

To určitě…

A měl jste nějaké stipendium? Nebo jste při studiu chodil do práce?

Zpočátku jsem samozřejmě pracoval, v Lausanne jsem vykonával různé pomocné manuální práce v jedné italské restauraci (jmenovala se *Il Corso*, dodnes existuje), ale jen pár týdnů, krátce poté jsem dostal stipendium. Jak jsem říkal, získal jsem politický azyl a díky tomu jsem měl nárok na vysokoškolské stipendium. Nebylo to ale jednoduché, protože když jsem šel na vysokou školu, chtěli po mě nějaké potvrzení, už nevím jaké, a když jsem šel pro to potvrzení, chtěli po mě potvrzení o tom, že jsem přijat na vysokou školu. Takže jsem chodil pořád od čerta k ďáblu, až mi nakonec nějaká inteligentnější úřednice dala prozatímní potvrzení s tím, že mám přinést pak to druhé potvrzení.

Někdy asi tak za rok nebo dva jsem jel ve Švýcarsku vlakem a potkal jsem tam v kupé mladou paní ze sociálního odboru univerzity. Já jsem ji znal, pro-

tože právě tam jsem to stipendium dostával. Dal jsem se s ní do řeči a ona mě pak k mému překvapení informovala, že jsem měl veliké štěstí, protože jsem stipendium dostal v posledním roce, kdy na to ještě měli uprchlíci nárok. Pak to zrušili s odůvodněním, že vysokoškolské studium není něco nezbytného. O rok později už bych na něj nárok neměl.

V roce 1990 jste se vrátil do Československa a nastoupil na tehdy nově vzniklou Fakultu sociálních věd Univerzity Karlovy na katedru politologie. Proč jste se rozhodl vrátit a jaké byly okolnosti nástupu na tuto fakultu?

Já bych přece jenom ještě něco dodal k tomu předchozímu studiu ve Švýcarsku. Vystudoval jsem tehdy sociologii na Univerzitě v Lausanne (*Université de Lausanne*). Studium jsem úspěšně absolvoval a získal jsem doklad, že mohu dělat ze sociologie doktorát. Šel jsem s tím na Ženevskou univerzitu (*Université de Genève*), ale tam se mi vysmáli, že to platí jenom pro Univerzitu v Lausanne. Takže jsem ztratil dva a půl roku jakýmisi dodatečnými zkouškami, včetně dvou písemných esejů, které jsem musel absolvovat na Ženevské univerzitě, než jsem mohl začít pracovat na doktorské disertaci u prof. Patricka de Laubiera z katedry sociologie, který se po odchodu do důchodu stal katolickým knězem, vysvětil ho sám papež Jan Pavel II. Zemřel v roce 2016. Mimochodem podílel jsem se na přípravě jeho vybraných děl v pěti svazcích, vydalo je v listopadu 2023 nakladatelství *Cerf* v Paříži, dohromady váží skoro sedm kilogramů.

Nakonec jsem tam na Ženevské univerzitě v roce 1988 obhájil disertační práci, která v roce 1990 vyšla ve velmi aktualizované a upravené verzi knižně ve francouzštině pod názvem *Od pražského jara k moskevskému jaru (Du Printemps de Prague au Printemps de Moscou*, Georg, Ženeva 1990, 484 s.). To byl komerční název, který jsem si vymyslel, původně se ta moje disertace nazývala *Formy opozice v Sovětském svazu a Československu od roku 1968*.

Tím jsme se dostali do roku 1990, kdy jsem v Ženevě potkal paní doktorku Jiřinu Šiklovou, to jméno jistě znáte. Paní dr. Šiklová tam měla několik známých. Jedním z nich byl emeritní profesor mezinárodního práva Rudolf Bystrický, který bydlel kousek ode mě, znal mě a upozornil ji na mě. Dr. Šiklová projevila zájem se se mnou sejít a profesor Bystrický naše setkání zprostředkoval. Doporučila mi, abych se přihlásil na nově otevřenou Fakultu sociálních věd Univerzity Karlovy (FSV UK). Jak víte, byla to staronová fakulta, protože původně to byla Fakulta sociálních věd a publicistiky. Tu pak zrušili za normalizace. Zůstala po ní Fakulta žurnalistiky, která byla v roce 1990 přebudována na FSV, na které žurnalistika (v podobě tzv. mediálních studií) zůstala, což možná není úplně nejšťastnější, ale to je jiná věc. Ptal jste se, proč politologie…

Ještě mi, prosím, řekněte, Vy jste nechtěl zůstat ve Švýcarsku, chtěl jste se vrátit domů?

To nelze tak jednoznačně říct, protože jsem Švýcarsko úplně neopustil. Ponechal jsem si tam trvalý pobyt, formálně ho tam mám pořád. Tak tedy paní doktorka Šiklová mi doporučila, abych přednášel na FSV UK, a já jsem ji poslechl, protože jsem tehdy měl ve Švýcarsku jenom nějaký úvazek na dobu určitou. Přihlásil jsem se na konkurs na FSV, samozřejmě na sociologii, a ten konkurs jsem vyhrál. Byl jsem přijat, ale oni mi řekli, že bude možná lepší, když budu učit spíše na politologii než na sociologii. Nějaké sociology přeci jenom měli, ale politology neměli žádné. Takže jsem na to kývnul. Kdybych to býval nechtěl, mohl jsem zůstat na sociologii, ale já jsem se té politologii nijak nebránil.

VĚDECKÁ DRÁHA

V České republice jste znám především jako představitel empiricko-analytické politické vědy. Váš odborný záběr je však široký. Jak byste rozdělil své vědecké dílo?

Já bych byl skromnější a řekl bych, že mou hlavní specializací je komparativní politologie a empirická politická teorie. Když jsem pozoroval atmosféru u nás po listopadu 1989 a viděl mj. slogan *Strany jsou pro straníky, Občanské fórum je pro všechny*, tak jsem věděl, že je to hloupost. Mělo to v té době samozřejmě nějaký taktický smysl, ale samo o sobě to byla pitomost. Jaksi provokativně jsem se rozhodl, že se budu věnovat právě politickým stranám a zejména stranickým systémům. K tomu jsem si ve Švýcarsku opatřil literaturu a jedna z knih byla *Les partis politiques* Maurice Duvergera, původně vydaná v roce 1951 v Paříži. Tady musím říct, Vy mi nebudete věřit…

Ta kniha Vás uchvátila…

Úplně. Já jsem už v 80. letech měl velmi rád Giovanniho Sartoriho, jehož dílo jsem už tehdy znal. A pokud jde o Duvergera, měl jsem vůči němu výhrady. On v 60. letech zastával tzv. teorii konvergence, a to mně lezlo na nervy. Duverger často jezdil do Ženevy a já jsem toho nikdy v 80. letech nevyužil k tomu, abych ho poznal. Pak jsem toho litoval. Proto teď mladým kolegům doporučuji, že když jim někdo v něčem nevyhovuje, aby ho hned nezatracovali.

Knihu *Les partis politiques* jsem studoval v akademickém roce 1990/1991, kdy jsem začal na FSV přednášet, a velmi rychle jsem si uvědomil, že je to naprosto stěžejní dílo. Studoval jsem ho jeden a tři čtvrtě roku. Nesmějte se mi,

ale skutečně studoval, ne jenom četl. Opravdu mi to hodně dalo. A podle mě je dobré začít právě Duvergerem a teprve pak pokračovat Sartorim a až potom se podívat na další autory, kteří následovali, ale tito dva jsou prostě nejlepší. Budete se mnou asi souhlasit, že bychom těžko našli někoho mladšího, kdo by s nimi mohl být srovnatelný. Mimochodem, zařídil jsem, že Duverger dostal v roce 1999 na Univerzitě Karlově čestný doktorát, a provedl jsem důkladnou odbornou revizi českého překladu jeho knihy *Politické strany*, která vyšla v nakladatelství Karolinum v roce 2016.

Sartori Duvergera kritizoval a Vy jste tuto kritiku ve svých textech důrazně odmítal. Vždy jsem měl ale pocit a Vy sám jste mi to potvrdil, že je Vám Sartori bližší, přestože jste Duvergera takto intenzivně studoval a jeho kniha Vás tolik uchvátila. Mohl byste, prosím, tento zdánlivý rozpor krátce vysvětlit?

Rozpor v tom není, ale určitá potíž v tom skutečně byla. Já jsem původně neměl o Duvergerovi příliš dobré mínění, jak už jsem řekl, zatímco o Sartorim jsem měl dobré mínění vždycky. To se nezměnilo ani poté, co jsem ho kritizoval, ale jen za to, co psal o Duvergerovi. Když Sartori vydal v roce 1976 v Cambridge první díl *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*, hned se vědělo, že je to skvělé dílo (druhý díl nikdy nevyšel, protože se ztratil rukopis). Nicméně se také vědělo, že o 25 let dříve vyšlo jiné skvělé dílo. Sartorimu šlo zřejmě o to ukázat, že jeho dílo je úplně jiné než to Duvergerovo, a to jaksi za každou cenu. Bohužel se mu to podařilo, ale neprávem. Ta jeho kritika Duvergera zkrátka nesedí. Jejím cílem je uměle se odlišit od Duvergera.

Já jsem nicméně vždy byl a stále zůstávám Sartoriho obdivovatelem. První jeho kniha, která vyšla v roce 2001 v češtině, *Srovnávací ústavní inženýrství*, byla vydána na můj popud a napsal jsem k ní doslov. Když zemřel, napsal jsem, stejně jako Vy, pro *Sociologický časopis* nekrolog a tak dále. Takže jsem na Sartoriho nikdy názor nezměnil, ale tady jsem se musel, ač nerad, Duvergera proti němu zastat, protože ta kritika byla nejen nespravedlivá, ale vyloženě chybná. Podle mě to Sartori nemusel dělat, vždyť jeho dílo je tak vynikající, že ho nemůže poškodit to, že někdo jiný vydal o 25 let dřív jiné vynikající dílo.

Jak jsem Vám říkal, když jsem byl kluk, tak moje maminka byla dlouhodobě nemocná a nemohla tedy chodit do kostela, proto za ní v neděli chodili nějací kněží a já jsem se tak seznámil mezi jinými s jedním pozoruhodným jezuitou, jmenoval se Alois Koláček (1887–1970). To nebyl ten P. Josef Koláček z Vatikánského rozhlasu, kterého si hodně lidí ještě dnes pamatuje a který zemřel v roce 2019. P. Alois Koláček byl už tehdy v 60. letech daleko starší člověk a jeden z jeho výroků mi utkvěl v paměti: „Mezi svatými není konkurence". Když je jeden svatý, tak ho nepoškodí, že je někdo jiný také svatý. To podobně platí přece i o vědcích (nebo, chcete-li, o učencích).

Existuje druhá velká polemika, kterou jste podrobně zkoumal, tj. Sartori vs. Lijphart a tady je Váš postoj naprosto nekompromisní.

Ano, jednoznačně ano. Tady je ale třeba říct, že já jsem Lijpharta kritizoval samostatně, a to už od poloviny 90. let, nejprve v *Revue internationale de politique comparée*. Sartoriho kritika Lijpharta je podobně laděná, ale má kritika je přece jenom odlišná, opírá se o poněkud jiné argumenty. Každopádně jedním z důvodů, proč jsem prosadil české vydání *Srovnávacího ústavního inženýrství*, bylo i to, že v něm Sartori Lijpharta výstižně kritizuje. Dalším důvodem bylo, že Sartori tuto knihu napsal v rychlosti a v důsledku toho je (hlavně pro studenty) srozumitelnější a přístupnější než některé jiné jeho spisy, například o teorii demokracie (která vyšla ve slovenském překladu). Nicméně, i když Sartori napíše jen pamflet, jak on sám charakterizoval svoji knihu o přistěhovalcích (*Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci. Esej o multietnické společnosti*), pořád je tam metoda a teorie.

Napsal jste knihu o velikém francouzském intelektuálovi Raymondu Aronovi. Proč Aron, co Vás přimělo o něm psát?

Aron, to byla moje jakási první velká láska, abych tak řekl, samozřejmě obrazně, v teoretické oblasti. Já ho objevil na studiích na Filozofické fakultě UK. Jak už jsem říkal, v prvním ročníku jsem studoval politickou ekonomii a sociologii a od druhého ročníku obor filosofie–sociologie. Mimo jiné jsem tam pomáhal v sociologické knihovně, která sídlila ve stejné místnosti jako filosofická knihovna. A tam jsem mezi jinými objevil Aronovu knihu z roku 1962 *Dix-huit leçons sur la société industrielle*, tedy Osmnáct lekcí o industriální společnosti, která nikdy nebyla přeložena do češtiny. A stalo se, určitě máte občas také takový dojem, že někdo říká přesně to, co si myslíte, ale formuluje to mnohem lépe, než byste to dokázal říct sám. A to bylo přesně ono. Já jsem se pak Aronovi věnoval, když jsem se dostal do Lausanne, a také jsem četl jeho pravidelné žurnalistické komentáře. Ten člověk velmi dobře rozpoznal rozdíl mezi politickým východem a politickým západem. To bylo jedinečné. Já myslím, že žádný jiný autor to tak pozoruhodně nevysvětlil jako právě on. Jeho teze jsem používal ve své disertační práci. Různě jsem o něm psal, nejen v té své knize *Mezi demokracií a totalitarismem*, která je o jeho politické sociologii, ale také francouzsky. Poslední moje studie o Aronovi vyšla v prosinci minulého roku (2022) francouzsky v *The Tocqueville Review*.

Aron Vám musel být blízký také politicky…

Přesně tak. On mi byl politicky bližší než třeba zmiňovaný Duverger. Duverger, to jsem tehdy nevěděl, byl za vichistického režimu zprvu stoupencem

krajní pravice (podobně jako třeba pozdější socialistický prezident Mitterand). Nebyl to žádný kolaborant, ale přece jenom disident taky ne. Nicméně kritiky, které o něm vyšly, byly opravdu nespravedlivé. Já to náhodou znám, byl jsem například na veliké duvergerovské konferenci v Bordeaux a tam zazněl skvělý výklad profesora Pierra Sadrana, který to detailně rozebral (ještě podrobnější verze vyšla v roce 2021 v knize z konference, do níž jsem i já přispěl). Duverger nebyl vůbec horší než jiní, spíše lepší než jiní, ale jeho smůlou bylo, že byl velmi slavný. A to vám lidé neprominou. Já naštěstí známý nejsem a jen málokomu jsem vadil, i když i to se párkrát stalo. Duverger byl kromě toho pravděpodobně arogantní. Říkám pravděpodobně, protože já sám jsem to vůbec nepocítil, když jsem s ním v 90. letech mluvil, ale několik různých lidí to o něm tvrdilo. Když mi to říkali, odpovídal jsem, že znám spoustu arogantních lidí a většinou jsou to blbci, ale pokud je ten člověk aspoň inteligentní, tak tu aroganci lépe snáším.

Ale ať je to jakkoliv, Aron mně byl celkově bližší, nejen jako člověk, ale také politicky. Aron umřel (náhle) v roce 1983 a já jsem o něm napsal článek do časopisu *Československé křesťanské demokracie*, který se nazýval *Demokracie v exilu* a citoval jsem ho ve všelijakých svých exilových i jiných textech. Publikoval jsem o něm, už když jsem byl asistentem doktorandem v Ženevě.

KOLEGOVÉ A STUDENTI

Ve své vzpomínce na Miloslava Petruska z roku 2012 jste uvedl, že jste v 90. letech na Institutu politologických studií FSV UK marně usiloval o větší prosazení empirické politické vědy. Znamená to, že jste se stal jakýmsi solitérem? Vaši kolegové byli odborně zaměřeni jinak?

Musíte si uvědomit, že jsem měl mnohem blíže k empirické politické vědě než moji tehdejší kolegové, kteří začínali ve stejných letech, tedy v letech 1990/1991. Třeba pan docent Rudolf Kučera, ten nedělal dříve ani politologii, ani sociologii. Tam byli lidé, kteří dělali filosofii nebo moderní historii, v lepším případě historii mezinárodních vztahů, což se ale týkalo katedry mezinárodních vztahů, nikoli katedry politologie. Pokud jde o politology, tak to zkrátka podle mě žádní politologové nebyli. Nutno říct, že pan docent Kučera se ze současné politologie leccos naučil. Jeho dvě z posledních knížek, které vyšly v Ústí nad Labem a které jsem lektoroval (zejména *Politologická historie demokracie,* ale i *Filosofické kořeny politického rozhodování*), byly k mému příjemnému překvapení opravdu politologické. Nejsou geniální, ale jsou kvalitní a svědčí to o tom, že to časem zvládl, ale tehdy ještě ne. Věnoval se však především dějinám politického myšlení, což je legitimní. Rudolf Kučera byl člověkem, to musím říct, dost tolerantním, zejména když to srovnám po

svých zkušenostech s jinými. Já jsem tam na katedře politologie byl zpočátku skoro jediný, kdo empirickou politologii prosazoval, a když se o tom hlasovalo, byl jsem téměř vždy přehlasován.

Měl jsem ale naopak podporu od profesora Miloslava Petruska, který byl dlouho děkanem FSV. Také jsem se snažil, aby tam byly nějaké základní metodologické kursy, což mě sblížilo s pozdějším profesorem sociologie Hynkem Jeřábkem, se kterým jsem měl dokonce ve druhé polovině 90. let dost velký grant na téma politické socializace české mládeže v době tranzice, který se nám podařilo získat ve Švýcarsku. Dobře jsme se doplňovali, protože on byl metodologem a já zase teoretikem. Naše společná práce z grantu vyšla jen anglicky jako knižní kapitola z konference a před vydáním jsme na ni dostali velmi příznivý posudek. Zvlášť si považuji, že anonymní posuzovatel srovnával naši kapitolu s tím, co psal Gabriel Almond o poválečném Německu. Dodnes se s Hynkem Jeřábkem rád scházím, byl jsem též členem komise jeho profesorského jmenovacího řízení v oboru sociologie.

Také jsem si rozuměl s některými historiky z Vašeho Institutu mezinárodních studií. Výborný vztah jsem měl s profesorem Janem Křenem. Nevím proč, ale on mě měl rád. Jedinou výjimkou bylo, když jsem byl předsedou komise pro jmenovací řízení docenta Rudolfa Kučery (o jeden hlas to na vědecké radě FSV neprošlo). On se mnou potom asi dva měsíce nemluvil, ale pak už jsme zase byli přátelé. Já jsem věděl, že je proti tomu a zašel jsem předem za ním, zda by to přece jenom nemohl podpořit. Dostal jsem velmi vehementní odpověď, ale pak už to brzy bylo mezi námi zase dobré a byl jsem moc rád, že jsme měli nadstandardní vztahy. Také jsem měl velmi dobrý vztah s prof. Jiřím Peškem, který mimochodem chodil do stejného ročníku jako já na Filozofické fakultě. Zdá se mi, že je to výborný, seriózní a vyvážený historik. Na vědecké radě FSV jsem se začátkem 90. let spřátelil se znamenitým profesorem demografie z Přírodovědecké fakulty UK Zdeňkem Pavlíkem, se kterým jsem se stýkal až do jeho smrti a jsem vděčný jeho dceři, že mi dovolila, abych i v době koronavirových omezení směl přijít na jeho pohřeb.

Tady vlastně odpovídáte na další moji otázku. Kdybyste zavzpomínal na Vaše kolegy z 90. let, koho byste vyzdvihl? S kým jste nejvíce a nejraději spolupracoval?

Mně tehdy byli bližší spíše právě sociologové. S vícekrát zmíněným Miloslavem Petruskem, který byl mým učitelem, jsem měl vždy výborné vztahy. Později mi byli blízcí Brňáci. Tam jsem měl zpočátku kontakt ani ne tak s Petrem Fialou, jako spíše s Maxmiliánem Strmiskou. To už byla pozdní 90. léta. Pak ještě s Janem Holzerem a potom s dalšími, kteří se prosadili až později (byl to například Lubomír Kopeček, kterého jsem vždy velmi oceňoval), ale Strmiska (s Fialou) byli první.

Zhruba v roce 2000 nastoupila nová generace politologů, kteří byli zhusta Vašimi žáky, ať již přímými, nebo nepřímými, včetně mě. Vlastně jste vychoval celou generaci profesionálních politologů, kteří se k Vašemu odkazu hlásí, bez ohledu na to, odkud jsou, o čemž svědčí také mj. tato (již druhá v pořadí) pocta. Jaký je to pocit?

Já bych svůj význam nepřeháněl. Jsem rád a vážím si toho, když vidím, že se někteří politologové ke mně hlásí. Vy k nim patříte. Hlásí se ke mně například také Tomáš Lebeda nebo Ladislav Cabada. Nejsou to však jenom politologové. Měl jsem také studenty politologie, kteří se pak dali na právnickou dráhu. Karel Šimka, který vystudoval nejen práva, ale byl i výborný student politologie, z ní u mě dělal bakalářskou, magisterskou i doktorskou disertační práci. Dnes je předsedou Nejvyššího správního soudu. A další. Takže, já jsem rád, když se mě někteří takto dovolávají, to mě těší, ale myslím, že můj význam zas tak velký není.

V akademickém prostředí je vědecká dráha spojena s výukou studentů. Někdo raději píše, jiný raději učí. Jak to máte Vy?

Já myslím, že se to doplňuje. Když píšete, tak to vždy musí mít nějakou formu. Když mluvíte, tak ta forma nemusí být dokonalá. Psaní vám pomáhá lépe se vyjadřovat. Psaný text musíte formulovat tak, aby to mělo nejen hlavu a patu, ale i logickou návaznost. I ta čeština by měla být alespoň trochu přijatelná. Což jsem já zpočátku neměl, ale byl jsem si toho vědom (prof. Rio Preisner mi jednou právem napsal, že píšu „francouzsko-češtinou"). Já například, když přednáším, mám většinou (ne vždy) nějaký písemný podklad. Všiml jsem si, že se mi stává, že napsané je to dobře, ale k přednášce se to nehodí, je to příliš komplikované. Když výjimečně vidím, že se na mě studenti divně koukají, tak potom přemýšlím, jak by se to dalo vyjádřit jednodušeji. V tom mi do určité míry pomohla okolnost, že jsem později přednášel i na soukromých vysokých školách, kde přinejmenším v prvním ročníku byli studenti v průměru o něco slabší než na FSV, kde v první polovině 90. let byla tvrdá selekce při přijímání. To mě pak donutilo, abych se vyjadřoval srozumitelněji. Tak tedy, psaní a přednášení je propojené a já nemám nějakou jasnou preferenci. Nicméně kdybych si skutečně musel vybrat, tak bych asi přece jenom raději psal.

Jak se pozná dobrý student?

Já jsem si vážil studentů, kteří mě oprávněně kritizovali. Nestávalo se to často, ale někdy ano. Jednou jsem musel narychlo převzít kurs *Komparace politických systémů* a mimo jiné byla jeho součástí přednáška o Belgii, která, jak víte, je hlavolam, má velmi komplikovaný politický systém. Já jsem tehdy neměl čas

se na to pořádně připravit a sáhl jsem po první české stejnojmenné učebnici vydané Vysokou školou ekonomickou. Jeden student mně upozornil, že není pravda, co říkám, a pravdu měl skutečně on. Toho jsem si vážil. Zkrátka, já si cením toho, když student je schopen s pedagogem kompetentně komunikovat, i když někdy kriticky. Stává se to ale spíše jen zřídkakdy.

Dobrého studenta také poznáte na základě písemných prací, na základě písemného projevu (v budoucnosti už to asi přestane platit, až se rozšíří používání umělé inteligence). Měl jsem například jednou v rukách bakalářskou práci, kde nebyl jediný odkaz na zahraničního autora, ale ta práce byla naprosto originální a já hned poznal, že ten autor (Tomáš Lebeda) je výborný. Později jsem se stal předsedou jeho docentské habilitační komise na FSV. Výtečné písemné práce (od seminární až po disertační) měl u mě například Marek Skovajsa, jsem rád, že jsem mohl být členem jeho docentské habilitační komise. Omlouvám se všem ostatním, které nemohu jmenovat, zasloužil by si to například Miloš Brunclík, ale nejen on.

Co byste poradil současným studentům, kteří chtějí zahájit vědeckou dráhu?

Já jim už nic moc radit nemusím, protože oni si poradí sami. Myslím, že inteligentnější studenti si poradí často lépe než já. Vy už publikujete knihy v dobrých anglofonních nakladatelstvích, já jsem publikoval spíš v těch frankofonních, což je v České republice považováno za druhořadé.

Obecnější otázkou je, zda je lepší být úzkým specialistou, nebo být spíše více rozkročený. Osobně si myslím, pokud bych tedy měl něco radit, ale ne vnucovat, že je lepší nebýt úzkým specialistou zabývajícím se jediným úzkým tématem. Já sám bych se mohl zabývat jenom stranickými systémy nebo jenom empirickými teoriemi demokracie. Ale přece jenom můj záběr je širší, třeba Aristotelova *Politika*. Nemusel bych se tomu věnovat, ale stojí to za to. Vidím to na vědeckých radách, kde probíhají habilitační a jmenovací řízení. Uchazeči často publikují ve třech, čtyřech zahraničních časopisech, jinak nic. Publikuje tam 10, 15 nebo dokonce 16 autorů jeden článek a je to všechno na jedno téma nebo nanejvýš na dvě. Mají spousty záznamů ve *Web of Science*. Je toto jediná možnost? Jednou z možností to je, ale asi by přece jenom stálo za zamyšlení, jestli by občas nemohli přejít také k něčemu jinému.

Ocituji Vám výtečného politologa a sociologa Juana Linze, se kterým mám korespondenci. Když potom Linz zemřel, požádal jsem Guy Hermeta, významného a stále ještě žijícího francouzského politologa, který byl jeho velkým přítelem, aby napsal rozsáhlý nekrolog do časopisu *Revue internationale de politique comparée*, kde jsem byl 15 let členem ne redakce, ale takzvaného vědeckého komitétu. (Už tam nejsem, ale člověk tam nemůže být celý život.) On to skutečně napsal, ve francouzštině, a já to pak přeložil do češtiny a vyšlo

to tak v *Sociologickém časopisu*. Chci říct, že Linz mi byl blízký. Napsal mi mezi jiným, že raději publikuje ve sbornících než v nějakých specializovaných časopisech. Já jsem nad tím uvažoval, ale pochopil jsem to až později. Pokud se soustředíte jenom na těch pár časopisů a nic jiného a na jediné téma, bylo by to ochuzení, když už jste někdo. Tím nemyslím sebe, ale Linze. Zvali ho na různé mezinárodní konference a z těch konferencí vznikaly sborníky, které byly velmi kvalitní. Vzpomeňme na známý sborník o totalitarismu. Kdyby to publikovali tady na nějaké české univerzitě, tak by za to nedostali ani jeden bod. Sborník? To nás nezajímá, to můžete hodit do koše. A přitom takový sborník je důležitější než všechny články v časopisech s nejvyššími impakt faktory.

Obdobným takovým sborníkem je třeba ten o politické opozici z 60. let…

Samozřejmě, jeho editorem byl Robert Dahl. Dodnes je to teoretický základ zkoumání opozice. Oba jsme o tom publikovali. Vy knížku, já jenom kapitoly nebo články (a také jsem o tom přednášel), ale považuji to za základ. V tom se, myslím, oba shodneme.

JAKÁ JE POLITOLOGIE A JAKÁ BY MĚLA BÝT

V soudobé politologii (a nejen tam) je patrná jistá posedlost metodologií. Co si tom myslíte a jaký je Váš vztah k metodologii?

Já, podobně jako v jiných věcech, jsem stoupencem pluralismu. Jak jsem říkal, mám raději časopisy, kde publikují konzervativci, liberálové, socialisti a tak dále. Takže něco podobného je to i v politologii. Soudím, že jsou různé způsoby, jak dělat dobrou politologii. Co bych ale kritizoval, a v tom souhlasím se Sartorim, to jsou existující snahy dávat metodologii na úplně první místo. Metoda je přece nástroj, ne cíl. Jak víte, často cituji Jeana Blondela, není to tak dávno, co zemřel, a Blondel napsal, že když nemáme na nějaký problém vhodnou metodu, tak se přece nepřestaneme tím problémem zabývat. Lidé, kteří kladou metodu na první místo, tak vlastně vybírají témata podle metod. To je podle mě, použiji silného výrazu, zvrácenost. Přece musíte vybírat téma a ne metodu. Metodu pak až podle tématu. A když není žádná metoda, tak prostě o tom budu psát, jak jsem schopen. Třeba i bez té metody. Podle mě je to lepší než o tom nepsat vůbec. To je můj názor.

Na druhé straně si vážím těch, kdo u nás zavádějí kvalitní metodologickou výuku, jako v politologii Karel Kouba (těší mě, že jsem mohl být členem jeho habilitační komise v Olomouci, kde jsem se na rozdíl od některých jiných členů komise zúčastnil vědecké rady fyzicky, nejen přes ZOOM) nebo v me-

zinárodních vztazích Petr Drulák (rád jsem byl předsedou jeho profesorské jmenovací komise na Univerzitě Karlově).

Jak se díváte na soudobý kvantitativní mainstream světové (tedy hlavně anglosaské) politologie?

Ono to souvisí s předchozím. Je mi blízké, co psal Sartori, že matematická přesnost je často přesností jen zdánlivou, že to není skutečná přesnost. Tady nejde o to, že matematika sama o sobě je nepřesná. Matematika přesná je, ale její používání v politologii je nejednou spíše zavádějící. Já jsem si všiml, že lidé, kteří jsou velmi silní v metodologii, metoda je okouzlí, docházejí někdy k velmi sporným výsledkům. Jejich substantivní závěry, jak se dnes v žargonu říká, nejsou dobré, protože autory zajímá metoda víc než ta věc sama.

Já rád píšu o tématech, která považuji za relevantní. Například jsem psal francouzsky na téma, zda sociální vědy nezklamaly tím, že nedokázaly předpovědět pád komunistických režimů. To je přece relevantní téma. Budete se mnou asi souhlasit, že je to relevantní téma? Píše se o tom v současné politologii? Velmi málo. Jedním z těch, který o tom psal, byl například sociolog a politolog Seymour Martin Lipset. Já si tedy vybírám témata, která považuji za relevantní a teprve pak k tomu tématu hledám metodu. To je pro mě důležité.

Soudobá politická věda chce být co nejvíc „vědecká" v jakémsi právě matematickém smyslu. Podle Sartoriho se chce podobat ekonomii. Samuel Huntington na otázku, zda se cítí být vědcem (*scientist*), odpověděl, že v žádném případě, že se cítí být učencem (*scholar*). Cítíte se být vědcem, učencem nebo obojím?

Já bych řekl, že nejspíš ani jedním, ani druhým. Když už bych si musel vybrat, tak spíše tím druhým, tj. učencem.

Ve svém díle jste názorově zásadový a konzistentní. Připomínáte mi v tom Sartoriho. Sartori měl jasnou představu toho, jak má politická věda vypadat. Jeho politologie je empirická, prakticky orientovaná, zároveň však nezbavená jasných hodnot. Jaký je Váš názor na tuto věc?

V tomto jsem velmi blízký Sartorimu (i když samozřejmě jsem nesrovnatelně méně významný). A usnadňuje mi to skutečnost, že mu jsem blízký i názorově. Podobně jako Aronovi. Blízcí mi byli oba také ideově, dá-li se to tak říct.

Sartori také tvrdil, že politolog se má účastnit politických diskusí s cílem ovlivnit politiky v jejich rozhodování, jak například refor-

movat politický systém či jeho části. On sám tak činil, ovšem bezvýsledně.

Přesně tak, naprosto bezvýsledně…

Jak se na to díváte Vy? Sám jste politiku komentoval.

To je zajímavá otázka. Já jsem se tím svého času také zabýval. Problém je v tom, že jsou někteří specialisté, kteří znají odpověď na různé otázky, ale jejich vliv je velmi omezený. Naopak ti, kteří rozhodují, zase jednoduše neznají odpovědi na ony otázky. Já jsem se takto angažoval dvakrát, ale ne proto, že bych chtěl do politiky, ale proto, že jsem viděl, že vývoj směřuje špatným směrem. Úplně evidentní to bylo v případě nikoliv České republiky, ale Francie. Já jsem si byl vědom toho, že zvolením Macrona francouzským prezidentem dojde k naprosté extrémizaci francouzské politiky. To je založeno na Duvergerově myšlence. On rozlišoval mezi vládou střed**u** (která je zdravá) a vládou střed**em** (která je nezdravá). Macron, to je vláda středem. Proti vládě středem není jedna alternativa, ale jsou dvě a obě jsou extrémní. Toho jsem si byl vědom, a proto jsem napsal takový krátký výklad a adresoval jsem to všem těm členům francouzské republikánské strany, na které jsem našel nějaký e-mail. Samozřejmě, nikdo z nich na to nereagoval. Reagovali jenom francouzští politologové, mezi jinými Jean Leca, což je opravdu hvězda francouzské politologie, nebo Yves Schemeil. Můj návrh se stále ještě dá najít francouzsky na internetu, mj. na portálech LinkedIn a ResearchGate (mj. zde: https://www.researchgate.net/publication/314465174_Presidentielles_francaises_comment_sortir_de_l'impasse_Mon_analyse_et_ma_proposition_de_solution). Politici nereagovali a samozřejmě se stalo to, co jsem předpokládal. Já si nepřipisuji zásluhu, že jsem to předpověděl. Mě to naučil Duverger. Nicméně jsem to věděl a snažil se tomu zabránit. Navrhl jsem na to tehdy promyšlené řešení, a kdyby francouzští republikáni realizovali můj návrh, nebyl by býval Macron volen poprvé prezidentem, a nedošlo by k extremizaci francouzské politické scény. Mně nešlo o to být proti samotnému Macronovi, ale proti jeho vládě středem, která má velmi negativní dopady. Macronovci vládnou středem, a proti nim proto stojí v podstatě jen extrémní levice a extrémní pravice. Umírněná levice ani umírněná pravice tam už prakticky nejsou, protože je Macron pohltil.

Tak tedy má politolog na to rezignovat, říkat něco politikům s vědomím toho, že to stejně nemá žádný praktický smysl a dopad? Sartori říkal, že ne, že i tak je povinností učence, politologa to dělat…

Já si to také myslím. Když se jedná o takové důležité věci a člověk ví, jak to dopadne, měl by se ozvat. Já jsem věděl, že to takto dopadne. Ale opakuji, že

to není žádná má zásluha. Politikům jsem to prostě napsal, i když jsem si byl vědom toho, že se na to nejspíš vykašlou. A skutečně se na to vykašlali. A teď jsou republikáni bezvýznamnou stranou, ačkoliv to tehdy byla zdaleka nejsilnější francouzská strana. Oni si bláhově mysleli, že nemohou prezidentské volby prohrát, že to bylo, jak se francouzsky říká, *imperdable*, tedy nemožné nevyhrát.

Vy jste to dělal i v souvislosti s českou politikou. Připomeňme Váš slavný článek *Malá politologická úvaha o vládní stabilitě* z roku 1996. Taky to nemělo velký praktický dopad…

Ano, i když tady je to složitější. Když chtěli Klaus a Zeman v rámci opoziční smlouvy mezi ODS a ČSSD z roku 1998 zavést volební systém, který by byl méně proporční, Klaus mě pozval na nějakou konferenci, kterou jeho CEP (dnes IVK) organizoval, abych tam představil svůj názor na možnou reformu volebního systému do Poslanecké sněmovny. Dokonce mi nabídl, že mi zaplatí letenku ze Ženevy, kde jsem tehdy právě pobýval. Já to nepřijal, protože nechci být nikým takto placen, jenom prostě vyjadřuji svůj názor, ale nesloužím nějakému politikovi nebo nějaké straně. Do Prahy jsem tedy přijel vlastními prostředky a nenechal jsem si cestu proplatit. Nakonec z té volební reformy nic nebylo, protože téměř všechno zrušil Ústavní soud, který tam ale paradoxně nechal právě tu nejhorší věc, kterou byla násobící volební klausule, což byla podle mě úplná zvrácenost. Navíc to v té opoziční smlouvě původně nebylo. To tam dodatečně vložil nějaký horlivý poslanec ODS a jeho spolustraníci a s nimi také sociální demokraté to odhlasovali. Přitom to bylo i z jejich praktického hlediska zbytečné. Bylo to namířené proti tehdejší tzv. čtyřkoalici. Ta ale byla už tak jako tak v krizi a nebylo nutné proti ní takto či jinak bojovat, ta už se propadala do dna sama o sobě.

Měl jsem příležitost se k tomu znovu letos vyjádřit na Facebooku, u příležitosti výročí 25 let od uzavření opoziční smlouvy. Dodnes na ni nemám – na rozdíl od většiny komentátorů – jednoznačně negativní názor. Snaha změnit volební zákon byla podle mého názoru racionální. Já jsem to skutečně prosazoval. Jenom jsem nesouhlasil s onou násobící volební klausulí a také jsem nesouhlasil se snahou omezit prezidentovy pravomoci. Chápal jsem, proč to ODS a ČSSD chtěly, prezident Havel je neměl rád a vyloženě je provokoval, zejména ODS, ale s omezením jeho pravomocí jsem přesto nesouhlasil. Nemůžete přece předvídat, co se všechno stane. Nakonec si to uvědomil sám Klaus, který, pokud by prošlo, co sám prosazoval, by na tom později v roli prezidenta prodělal.

Já jsem tehdy prosazoval úpravu, nikoliv změnu volebního systému. Vy jste propagoval dvoukolový většinový volební systém. Já se domníval, že by bylo jednodušší upravit existující volební systém poměrného zastoupení, ale

bohužel, i to se ukázalo být velmi obtížné. Nejnovější úprava volebního zákona, kterou si s velkým zpožděním vynutil „nález" ústavního soudce profesora Jana Filipa, přece jenom má některé dobré aspekty. Za prvé, konečně zrušila násobící volební klausuli, sice pozdě, ale jak se říká, lepší pozdě než nikdy. Za druhé, nepřímo byl vyřešen problém velkých rozdílů ve velikosti volebních obvodů. Nicméně ta základní věc, kterou je silná proporcionalita volebního systému, ta zůstala, dokonce se ještě o něco zvýšila, ale podle mě je prostě chybná. Domnívám se, že cílem volebního systému není co nejproporčnější rozdělení poslaneckých křesel, ale aby parlament mohl generovat vládu. Silná proporcionalita, to říkal Karl Popper, kterého často cituji, vede paradoxně k silné disproporcionalitě. Když je volební systém vysoce proporční, pak ministraničky s takřka nulovou podporou veřejnosti hrají disproporčně velkou roli a bezostyšně vydírají větší strany, které bez nich vládnout nemohou. Teď to vidíme v Izraeli, který má velmi nevhodný proporční volební systém, a v důsledku toho tam hrají neúměrně (tj. disproporčně) velkou roli nejmenší strany, včetně politicky extrémních a nábožensky fundamentalistických. Taková je nynější staronová Netanjahuova vláda. Dopady jsou katastrofální. Předchozí izraelská vládní koalice byla složena ze všech možných odpůrců Netanjahua, nevyjímaje dokonce ani Araby, a přesto brzy padla…

ZÁVĚR

Ohlédnete-li se za svojí kariérou, jaký máte pocit? Udělal byste něco jinak?

To je těžká otázka. Víte, na to není jednoznačná odpověď, protože nemůžete žít dva životy a pak je srovnávat, který byl lepší a který horší. Já jsem si několikrát kladl otázku, jestli nebylo chybou přistoupit na to, jít přednášet na politologii namísto sociologie. Odpověď na to nemám. Kdybych zůstal na sociologii, měl bych to jednodušší, protože jsem tam měl řadu přátel. Na politologii byli lidé, kteří mi prostě nerozuměli, a byl jsem tam, jak jste správně uvedl v jedné z Vašich předchozích otázek, zpočátku jen solitér. Na sociologii bych solitérem nebyl.

Na druhou stranu byste u nás nezaložil celý obor…

Já jsem obor politologie v Česku nezaložil. Podílel jsem se na jeho genezi v českých zemích, ale to neznamená, že bych jej založil. Zkrátka, odpověď na to, zda by bylo lepší být na politologii, nebo na sociologii, nemám. Na sociologii by to bylo pro mě jednodušší, lépe by se mi žilo na sociologii se sociology než s nepolitology na politologii. Ale na druhé straně, a v tom máte asi pravdu,

nemohl bych se podílet na budování oboru. Na tom jsem se podílel, to bych na sociologii nemohl.

Co máte ještě před sebou? Na čem pracujete? Vaše poslední texty pojednávají mj. o Aristotelovi. Vy jste se nakonec vrátil k filosofii, kterou jste chtěl původně studovat?

To je složitější. Je pravda, že se (nejen) v poslední době dost zabývám Aristotelem, ale nikoliv jeho filosofií. Věnuji se Aristotelově *Politice* a především její empirické části (tzv. „realistickým knihám", tj. čtvrté, páté a šesté), takže se příliš neodchyluji od empirické politologie. Je pravda, že když studujete Aristotelovu *Politiku*, nemůžete odhlédnout od filosofických aspektů, ale těmi se speciálně nezabývám. Na to nejsem odborníkem. Možná se mýlím, ale podle mě je Aristoteles v *Politice* silnější tam, kde je empirikem, než tam, kde je filosofem. Jako politický filosof je asi méně originální, zde má možná navrch Platón, ale v empirické politologii, tam je Aristoteles úžasně originální a nenapodobitelný.

Ale vraťme se k mým plánům. Mám tedy v přípravě knihu o Aristotelově *Politice*, kterou jsem téměř dokončil, ale pak jsem to přerušil. V nakladatelství po mě totiž chtěli 80 tisíc korun a mě už, víte, otravuje pořád shánět nějaké peníze, aby mé knihy mohly vyjít. Takže jsem si řekl, že raději zejména ty části knihy, které považuji za zvlášť originální, opublikuji v upravené podobě jako články. Už něco letos vyšlo v *Sociologickém časopisu* „online first", jiná upravená kapitola je v tisku v kolektivní práci, kterou vydává Masarykův ústav a archiv a dále čekám na odpověď z jednoho anglofonního časopisu, jak naloží s článkem, který je také vedlejším produktem nedokončené knihy o Aristotelově *Politice*. Jednou bych ji rád dokončil, ale kladu si otázku, zda ji publikovat česky.

Dále, jak jsme se bavili, studoval jsem hodně Duvergera a taky o něm publikoval. Mám o něm publikace, které jsou vskutku originální a vypilované, ale nevyšly anglicky. Mám tři texty, které vyšly v *Revue française de science politique*, v *Sociologickém časopisu* a v jedné reprezentativní kolektivní francouzské knize věnované Duvergerovi, která vyšla nedávno (v roce 2021 v pařížském nakladatelství Classiques Garnier). Já jsem to celé převedl (s vydatnou pomocí překladače DEEPL) do angličtiny a zároveň aktualizoval a upravil a můj současný nápad je takový, že bych k tomu připsal nějaký úvod a závěr a publikoval jako knížku v angličtině. Není však vůbec jisté, že mi tento plán vyjde.

I. POLITICKÉ INSTITUCE